

אל מול איבוד הילדים

א. מבוא

תקופת השנה בה אנו נמצאים מתאפנת במפגש ואינטראקציה עם הורים רבים שאבדו את ילדיהם. ימי הזכרון, לשואה ולגבורה ולחללי מערכות ישראל, הסמיכות (השנה) לפרשת שמיני, מובילים להתחקות אחר ההתנהגות ה"ראויה" והיחס המנחם אל מול הורים שקברו את ילדיהם. גם העוסקים במקצועות הרפואה לעתים נכשלים במשימתם ונאלצים לפתח גישה ויחס אל מול הורים אשר איבדו את ילדיהם.

במקרא ובספרות האגדה התנאית והתלמודית מוזכרים הורים רבים אשר קבלו ניחומים על מות ילדיהם. ננסה לנתח וללמוד על חלק קטן מהם, בתקוה להתחיל בפיתוח אינטואיציה לגישה מתאימה אל הדואבים את ליבם.

לפני שנעבור על המקורות השונים, על סמך ספורים המוכרים לכם מן המקרא או האגדה, האם ישנו מכנה משותף ליחס אל איבוד הילדים? בנוסף, נסו להגדיר מהי לדעתכם מטרת ניחום האבלים? באיזה מצב נמצא האבל ולאן המנחמים רוצים להביאו?

ב. המקור

המקור המרכזי אותו נלמד מאגד בתוכו כמה מקרים של איבוד בנים בסיפור תנאי על מות בנו של רבן יוחנן בן זכאי:

אבות דרבי נתן פרק י"ד

כשמת בנו של רבן יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לנחמו.
נכנס רבי אליעזר וישב לפניו ואמר לו: רבי רצונך אומר דבר אחד לפניך?
אמר לו: אמור.
אמר לו: אדם הראשון היה לו בן ומת וקיבל עליו תנחומין. ומנין שקבל עליו תנחומין? שנאמר: (בראשית ד) "וידע אדם עוד את אשתו". אף אתה קבל עליך תנחומין.
אמר לו: לא די לי שאני מצטער בעצמי אלא שהזכרת לי צערו של אדם הראשון.
נכנס רבי יהושע ואמר לו, רצונך אומר דבר אחד לפניך?
אמר לו: אמור.
אמר לו: איוב היו לו בנים ובנות ומתו כולם ביום אחד, וקיבל עליהם תנחומין. ומנין שקבל איוב תנחומין? שנאמר: (איוב א) "ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך". אף אתה קבל עליך תנחומין.
אמר לו: לא די לי שאני מצטער בעצמי אלא שהזכרת לי צערו של איוב.
נכנס רבי יוסי וישב לפניו. אמר לו: רבי, רצונך אומר דבר אחד לפניך?
אמר לו: אמור.
אמר לו: אהרן היו לו שני בנים גדולים, ומתו שניהם ביום אחד, וקיבל עליהם תנחומין, שנאמר: (ויקרא י) "וידם אהרן". אין שתיקה אלא תנחומין. ואף אתה קבל עליך תנחומין.
אמר לו: לא די לי שאני מצטער בעצמי אלא שהזכרתני צערו של אהרן
נכנס רבי שמעון ואמר לו: רבי, רצונך אומר דבר אחד לפניך?
אמר לו: אמור.

אמר לו: דוד המלך היה לו בן ומת, וקיבל עליו תנחומין. ומניין שקבל דוד תנחומין? שנאמר: "וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה וישכב עמה ותלד בן ויקרא את שמו שלמה" (ש"ב יב). אף אתה קבל עליך תנחומין.

אמר לו: לא די שאני מצטער בעצמי אלא שהזכרתי צערו של דוד המלך. נכנס רבי אלעזר בן ערך. כיון שראהו, אמר לשמשו: טול כלי ולך אחרי לבית המרחץ, לפי שאדם גדול הוא ואיני יכול לעמוד בו.

נכנס וישב לפניו ואמר לו: אמשול לך משל, למה הדבר דומה? לאדם שהפקיד אצלו המלך פקדון. בכל יום ויום היה בוכה וצועק ואומר: אוי לי, אימתי אצא מן הפיקדון הזה בשלום? אף אתה רבי, היה לך בן. קרא תורה, נביאים, וכתובים, משנה, הלכות ואגדות, ונפטר מן העולם בלא חטא. אמר לו רבן יוחנן: אלעזר בני נחמתני כדרך שבני אדם מנחמין.

כשיצאו מלפניו, הוא אמר: אלך לאמאוס, למקום יפה ומים יפים ונאים, והם אמרו: נלך ליבנה, למקום שתלמידים חכמים מרובים אוהבים את התורה. הוא, שהלך לאמאוס, למקום יפה ומים יפים ונאים, נתמעט שמו בתורה, הם, שהלכו ליבנה, למקום שתלמידים חכמים מרובים ואוהבים את התורה, נתגדל שם בתורה.

לפני שננתח כל אחד מחלקי הסיפור בנפרד, נסו להגדיר את מבנה הסיפור. שימו לב לחזרות ולחסרון ונסו לעמוד על משמעותן.

ג. דרשת ר' אליעזר

קראו את פרק ד' בספר בראשית. נסו לחלק את הפרק לחלקים בסדר כתיבתו ועמדו על קושי ותמיהה בסדר הדברים המסופרים בו. מהו המוטיב המרכזי של פרק זה, לדעתכם? למה מכוון ר' אליעזר בהביאו פרק זה לתשומת לב רבו המתאבל על מות בנו?

ד. דרשת ר' יהושע

קראו את פרקים א' ו' בספר איוב. מהו ייחודו של סיפור איוב בתוך קובץ הניחומים של תלמידי רבן יוחנן בו זכאי? שימו לב לפסוק כ"א בפרק י"ד באיוב. קראו שוב את דרשתו של ר' יהושע בסיפור התנאי והשוו למסופר בפרקים עצמם. האם ר' יהושע מתאר נכון את המסופר בפרק? מהי החשיבות של המנחם והקשר שלו עם האבל? מה דבר זה יכול ללמדנו על מבנה הסיפור? נסו להבין מתוך הפרקים מדוע מתו בניו של איוב.

ה. דרשת ר' יוסי

קראו את פרק י' בספר ויקרא. במדרש ישנן מחלוקות האם בני אהרן חטאו או לא. עמדו על דברי ר' יוסי תחת שתי האפשרויות - חטאו ולא חטאו. איך משתנים דברי התנחומים ומהי תגובתו של אהרן. תנו דעתכם על תגובתו של אהרן לדברי משה (או שמא תגובתו למות בניו בלבד?).

ו. דרשת ר' שמעון

קראו מפסוק י"ג ועד פסוק כ"ה בפרק י"ב בספר שמואל ב'. מהי תגובתו של דוד למות בנו? השוו לתגובתו על ידיעת המחלה. קראו את מזמור נ"א בתהלים. מהו יחסו של דוד, האב המתאבל על בנו, למות בנו? מה לדעתכם מטרתו של ר' שמעון בהבאתו דרשה זו?

ז. משניות תלמידי רבן יוחנן בן זכאי - מסכת אבות פרק ב' משניות ח' ט'

רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי .
הוא היה אומר, אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת .
חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי , ואלו הן, רבי אליעזר בן הרקנוס, ורבי יהושע בן חנניה, ורבי יוסי הכהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אלעזר בן ערך.
הוא היה מונה שבחן.
רבי אליעזר בן הרקנוס, בור סוד שאינו מאבד טפה .
רבי יהושע בן חנניה, אשרי יולדתו.
רבי יוסי הכהן, חסיד.
רבי שמעון בן נתנאל, ירא חטא.
ורבי אלעזר בן ערך, מעין המתגבר.
הוא היה אומר, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ואליעזר בן הרקנוס בכף שניה, מכריע את כלם.
אבא שאול אומר משמו, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אליעזר בן הרקנוס אף עמהם, ורבי אלעזר בן ערך בכף שניה, מכריע את כלם.
אמר להם, צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם.
רבי אליעזר אומר, עין טובה.
רבי יהושע אומר, חבר טוב.
רבי יוסי אומר, שכן טוב.
רבי שמעון אומר, הרואה את הנולד.
רבי אלעזר אומר, לב טוב.
אמר להם, רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריתכם, שבכלל דבריו דבריתכם.
אמר להם צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם.
רבי אליעזר אומר, עין רעה.
רבי יהושע אומר, חבר רע.
רבי יוסי אומר, שכן רע.
רבי שמעון אומר, הלוח ואינו משלם.
אחד הלוח מן האדם, כלוח מן המקום ברוך הוא, שנאמר (תהלים לז) לוח רשע ולא ישלם, וצדיק חונן ונותן.
רבי אלעזר אומר, לב רע.
אמר להם, רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריתכם, שבכלל דבריו דבריתכם.
האם ישנו קשר בין המשניות האלו לסיפור הניחומים ולדרשות התנאים השונות?
לאחר משניות אלו באות משניות שונות מדברי תלמידיו.
משנה י"ד היא דברי ר' אלעזר בן ערך:
רבי אלעזר אומר, הוי שקוד ללמוד תורה, [ודע] מה שתשיב לאפיקורוס.
ודע לפני מי אתה עמל.
ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך .